4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5-ти т. – Т. 3. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 7–278.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5-ти т. – Т. 2. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 146–415.
6. Книга протоколів психологічних семінарів 1968-1969 навчальний рік Павлиської середньої школи Онуфріївського району. – Педагогічно-меморіальний музей ЛВ 16814. – С. 5–6.

Аннотация
Н.В.Тарапака
Использование идей В.А.Сухомлинского в разрешении проблем взаимодействия дошкольного учебного заведения, школы и семьи
В статье раскрываются идеи В.А.Сухомлинского на актуальные проблемы взаимодействия детского сада, школы и семьи.
Ключевые слова*: семья, дети дошкольного возраста, начальная школа, преемственность.*
Summary
N.V.Tarapaka
Usage of V.O.Sukhomlyns'kyi's Ideas in Solving the Problems of Interaction of Pre-School Educational Institution, School and Family
The point of view on actual problems of cooperation of pre-school educational establishment, school and family expressed by V. Sukhomlyns'kyi is revealed in the article.
Keywords: *family, children of pre-school age, elementary school, sequence.*
Дата надходження статті: „2" вересня 2011 р.

УДК 929 В.А.Сухомлинський (477) – 051: 37(045)

Ю.В.ТЕЛЯЧИЙ,
кандидат історичних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Книга про наболіле: „Этюды о В.А.Сухомлинском. Педагогические апокрифы"

„У ньому не було ні безкрилої приземленості ні безпідставного романтизму. Це була велика і безстрашна перед самим собою, але віруюча і в вірі своїй самовіддана душа. Віра в моральну серцевину людини поєднувалася в ньому з спопеляючим горнилом роздумів, з яких він …шукав вихід. Це була єдність двох починань – утвердження та відречення, – і тому до краю болісною, можливо, навіть трагедійною вона була, поєднуючи в собі страждання чесної благородної душі та її високі прагнення. Як у музиці Бетховена або Чайковського, коли в одній симфонії протистоять і все ж об'єднуються, зливаються воєдино важкі звуки безжалісної Долі, тонкі до ніжності помисли душі, біль, любов, надія, захоплююче передчуття майбутньої Радості".

Г.Мединський (Стаття „Бесстрашие души" із книги „Спогади про Сухомлинського")

Василь Олександрович Сухомлинський… Людина, ім'я якої знане мільйонам мешканців десятків країн нашої планети. Світоч педагогіки, серце котрого було віддане дітям, основоположник ряду напрямків та концепцій навчання і виховання, автор сотень праць із актуальних аспектів психолого-педагогічної проблематики, талановитий дитячий письменник… Творча спадщина педагога-новатора ще за його життя отримала різнобічну оцінку й зазнала як популяризації і схвалення, так і нищівної критики. Багато книг Василя Сухомлинського стали світовими бестселерами, а створена ним авторська модель сільської школи в Павлишах упродовж десятиліть була й залишається національною гордістю педагогічної думки України. Радянська тоталітарна система, удостоївши В.О.Сухомлинського багатьох урядових відзнак, зокрема почесних звань Героя Соціалістичної праці, „Заслуженого вчителя школи УРСР", „Заслуженого

вчителя СРСР" та ін., з часом вдалася до морального приниження, цькування педагога, що врешті й призвело до його передчасної смерті.

Здавалося б, що про Василя Сухомлинського відомо все (чи майже все). Однак, як виявилося, існував та існує „незнаний" Сухомлинський. Досі неопублікованою залишається доволі об'ємна частина його особового фонду з сімейного архіву. Тому визначною подією в українській педагогіці став вихід у світ російськомовного видання книги „Этюды о В.А.Сухомлинском. Педагогические апокрифы" (К.: Акта, 2001. – 431с.), ініційованої та впорядкованої його донькою, авторитетним вітчизняним ученим, доктором педагогічних наук, професором, академіком Національної Академії педагогічних наук України Ольгою Сухомлинською. Зважаючи на унікальність та актуальність „Етюдів …", варто донести науково-педагогічній еліті, широким колам учительства їх зміст, висловити думку „зі сторони" шляхом аналізу й характеристики.

„Етюди …", як зазначено в анотації, видані в рік 90-річчя з часу народження Василя Олександровича Сухомлинського (1918-1970рр.). Вони містять оригінали статей, виступів, листів, що стосуються полеміки навколо його відомих нарисів „Етюди про комуністичне виховання" (1967р.), котра розпочалася понад 40 років тому в радянській педагогічній пресі. „Ця дискусія, – як вказує О.В.Сухомлинська, – помітним чином вплинула не лише на долю батька, його творчість, але й, … значною мірою на подальший розвиток педагогічної науки та педагогічної практики в країні. Формально розпочавшись у 1967 році, вона продовжувалася багато років і, як виявляється, триває й до цих пір".[7]

Хронологічним чином матеріал поділений на три частини. Перша з них: „Початок дискусії: 1966-1970рр. – прижиттєва полеміка". Друга включає матеріали, розтягнуті в часі з 1970р. до 1990р. Третя містить матеріали з 1993р. до 2008р. Як об'єктивно стверджує Ольга Сухомлинська, „… кінцева крапка в дискусії ще не поставлена і нам ще вдасться дізнатися багато цікавого".

У передмові упорядником зазначена актуальність публікації полеміки, описані пов'язані з нею особисті переживання Василя Олександровича, пояснюється вибір сааме такого варіанту назви (апокриф – з грецьк. –таємничий, сокровенний), а також здійснено анотацію змісту. Разом із тим, – вказано на використання матеріалів, що були надруковані виключно на теренах СРСР (перелік іноземних публікацій у США, ФРН та дисертаційних досліджень, присвячених проблемі колективу та особистості в творчості В.Сухомлинського, вміщений до рубрики „Що ще можна почитати з нагоди дискусії").

У вступі до першої частини О.Сухомлинська деталізувала причини зацікавленості батька проблемами морального виховання особистості в загальному контексті суспільно-політичної ситуації, яка існувала в СРСР у післявоєнний період, зважаючи на хрущовську „відлигу", що спричинила реформаційні процеси в освіті, оновлення жорстких рамок ідеологічної системи, переоцінку цінностей, об'єднання радянського суспільства навколо ідеї очищення від злочинів минулого. Це, в свою чергу, привернуло увагу громадськості до особистості людини, й, згодом до її соціальної ролі та функції. Саме за умов впровадження в дію нового „Закону про школу" в педагогіці відбувалася переорієнтація школи та її напрямків діяльності від „школи навчання" до радянського варіанту „трудової школи". Останній полягав у симбіозі навчання фундаментальним і систематичним основам наук із професійною й трудовою підготовкою; поділом на сільські та міські школи з урахуванням їх політехнічної, трудової та професійної спрямованості. У педагогіці виникла потреба розробки нових питань трудового й, особливо, морального виховання, однак кваліфікованих фахівців на зазначені теми шкільного життя було мало.

Згодом за участю того ж М.С.Хрущова відбулося згортання демократичних, реформаторських тенденцій, що стали зароджуватися в радянському суспільстві. Ряд подій (кінця 1950-х – початку 1960-х рр.) – авантюрність багатьох ідей Микити Хрущова, зростаючий культ його особи, розстріл мирної демонстрації в м.Новочеркаську (1962р.), Карибська криза (1962р.), спорудження берлінської стіни, збройне придушення повстання в Угорщині (1956р.), закриття храмів і гоніння на церкву (1960-1961рр.), розгром художньої виставки в Манежі (1962р.) – разом із боязню вищого партійного керівництва втратити владу й призвели до зміщення М.Хрущова зі всіх постів та його відправки у відставку. Новий генсек – Леонід Брежнєв – припинив реформи, відновив політичну цензуру й запровадив надмірну ідеологізацію гуманітарної сфери загалом і освітньої галузі зокрема. Але саме в часи хрущовсько-брежнєвського керівництва відбулося становлення Василя Сухомлинського в статусі педагога-реформатора, управлінця нової генерації.

В одному з матеріалів про діяльність батька О.В.Сухомлинська об'єктивно стверджує: „У розвитку В.О.Сухомлинського як педагога-мислителя фатально далися взнаки процеси, які зводили нанівець здобутки „відлиги" початку 60-х років. Повернена в своє звичайне річище

[7] Тут і надалі використовуються цитати, витяги з листів та ін.. виключно із книги „Этюды о В.А.Сухомлинском. Педагогические апокрифы". – Ю.Т.

авторитарності й схоластики школа, ще більше заідеалогізована й заполітизована педагогіка, догматизм духовного та морального життя поклали край офіційним пошукам у галузі педагогіки, чітко окреслили рамки, які обмежували появу і поширення нових ідей".

За такої ситуації Василь Олександрович продовжував експериментувати, що, зрештою, призвело до особистісної драми і драми його ідей з одного боку, а з іншого – через глибинний духовний катарсис поставило поряд із видатними педагогами-гуманістами модерної доби.

Повертаючись до характеристики першої частини „Етюдів про В.О.Сухомлинського" варто зазначити, що вона розпочинається статтею Василя Олександровича „Годы отрочества – второе дыхание", опублікованої в журналі „Советская педагогика" 1966р. (№12. – С.133-140). Упорядник включила її до змісту книги не лише з метою характеристик поглядів „зрілого" Сухомлинського, а в зв'язку з тим, що даний матеріал теж зіграв певну роль на початку розгортання майбутньої дискусії. Після статті подається лист В.І.Малініна, редактора відділу критики і публіцистики журналу „Советская педагогика" до В.О.Сухомлинського з пропозицією виступити з ініціативою перегляду теорії А.С.Макаренка щодо морального виховання: „Всі визнають, що теорія морального виховання розвивається в нас з великими проблемами. На це є багато різних причин. Ми вважаємо, що не останньою серед них є існуюче відношення до спадщини Макаренка, яке склалося в науково-педагогічних колах у перші післявоєнні роки".

В грудні 1966 р. Василь Олександрович написав Володимиру Івановичу Малініну, що його вже давно турбує проблема творчого розвитку ідей Антона Макаренка, він вважає, що майже завжди, коли йде мова про А.С.Макаренка, ігнорується важлива істина: перш за все потрібно розвивати його ідеї, а не механічно переносити окремі методи і прийоми. В.Сухомлинский писав, що з задоволенням береться за написання статті „В чём заключается творческое развитие идей А.С.Макаренко", в основу якої буде покладено принципи колективу та особистості, поєднання поваги до людини з вимогами до неї, багатогранність педагогічних впливів на розвиваючу особистість.

Власну позицію в даному контексті педагог виклав у статті „Наша добра сім'я (Нотатки піонервожатого)" (1965-1967рр.), котра своєю спрямованістю перегукувалася з книгою „Серце віддаю дітям" та „Етюдами про комуністичне виховання".

24 грудня 1966р. В.Малінін написав В.Сухомлинському листа такого змісту (зважаючи на його важливість, подаємо мовою оригіналу. – Ю.Т.):

„Уважаемый Василий Александрович!

Направление Вашего выступления, как Вы его сформулировали в письме, соответствует замыслам редакции. Я бы хотел – в дополнение к сказанному – обратить Ваше внимание на международный аспект проблемы, чтобы полностью объять всю важность предстоящего Вашего выступления.

Так уж получилось, что в послевоенные годы фигура Макаренко для педагогов стран будущего социалистического лагеря (да и не только для них) стала символом и единственным репрезентантом всей советской педагогики школы; идеи и опыт других выдающихся деятелей науки и просвещения оставался им до поры неведом. Их восприятие идей и опыта Макаренко было, вне сомнения, искренним, однако бездумным, некритическим. Именно поэтому с некоторых пор наступила в этих странах в отношении Макаренко полоса сомнений, порой разочарований, а иногда осуждения и отрицания его ценности в целом. Чего, впрочем, следовало ожидать.

По этой же причине (Макаренко – это вся советская педагогика) он стал объектом массированного наступления буржуазных, в особенности западногерманских авторов. Для представлення о масштабах их деятельности скажу, что за последние 10 лет они написали около 800 (!) работ и среди них капитальные монографии, равноценных которым (в смысле обстоятельности) нет в советских трудах, где преобладали частные исследования. Основные аспекты их анализа я постарался осветить – и как показал прошедший в ФРГ симпозиум о Макаренко – близко к истине.

Встречи с представителями братских стран и анализ западногерманских источников показывают, что нашей эффективной борьбе с таким наступлением мешает наше догматическое, некритическое отношение к наследию Макаренко".

Починаючи з другого номеру (1967р.) „Народное образование" розпочав друк „Етюдів про комуністичне виховання". Від редакції зазначалося: „…В.Сухомлинський, спираючись на власний багаторічний досвід, розкриває ряд питань про зміст, принципи, шляхи і методи виховання як широкий, багатогранний, цілеспрямований педагогічний вплив на особистість школяра та на учнівський колектив. Нова праця В.О.Сухомлинського – крок на шляху створення методики комуністичного виховання, про що як відомо, мріяв видатний радянський педагог і письменник Антон Семенович Макаренко".

Свої „Етюди …", – результат тринадцятилітнього досвіду в справі виховання дітей та юнацтва, – автор присвятив 50-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції.

У першій частині педагог розкрив зміст терміна „виховання", об'єктів-суб'єктів виховного процесу, вплив виховання духовного світу людини, взаємозв'язок колективу та особистості, значення виховання почуттів, актуальність культурних цінностей, завдання виховання на сучасному етапі.

Продовження „Етюдів…" журнал „Народное образование" надрукував в №4 за 1967р. Їх поява не могла залишитися непомітним явищем у педагогічній науці та в середовищі широкого вчительства. Ідеї В.О.Сухомлинського викликали бурю та шквал невдоволення партійно-ідеологічної верхівки ЦК КПРС. 18 травня 1967р. в „Учительській газете" з'явилася стаття Бориса Лихачова, на той час – кандидата педагогічних наук, завідувача кафедри педагогіки та психології Вологодського педінституту „Потрібна боротьба, а не проповідь". Рецензент гнівно виступив проти теорії В.Сухомлинського, зазначаючи про хибність, помилковість його поглядів і підходів у т.ч. й щодо вчення та спадщини А.Макаренка.

Газетний виступ Б.Лихачова Василь Сухомлинський охарактеризував у листі до О.Є.Бойма як „бальзам" на тільки-но загоєну рану. Справа в тому, що якраз напередодні першотравневих свят 1967р. у Василя Олександровича відкрилося воєнне поранення – один із двох осколків попав до кровоносної судини. У результаті – хірургічна операція з його видалення. Педагог просив Олександра Бойма, щоб редакція журналу не припиняла друк „Етюдів …".

У В.О.Сухомлинського були вірні, надійні друзі, колеги, послідовники. Один із них, – Іван Гурович Ткаченко, – педагог-експериментатор, директор Богданівської школи, що на Кіровоградщині 6 червня 1967р. писав: „…З болем у серці читав я статтю. Дуже було досадно. Думав, міркував про сенс життя… Моцарт і Сальєрі – вічна проблема. До того ж … я лише сьогодні зміг сісти за стіл і написати Вам цього листа. Чому? Справа в тому, що в МК КПУ на мене надійшла анонімка ... Ще один рубець на серці… І не лише на серці… Зараз пишу листа в редакцію газети – відповідь Б.Лихачову. Копію надішлю Вам… У Вас дуже багато-багато друзів, набагато більше, ніж заздрісників. Хрін з ними, з цими заздрісниками, але по зубах їм потрібно давати. І чим відчутніше, тим краще для Істини. Хочуть вони цього, заздрісники, чи не хочуть, але сонце нашої педагогіки буде здійматися над Павлишем все вище і вище!!! Моє пророцтво – сама вимога життя. Ось такий, мій Друже, у нас з Вами травень місяць вийшов… Подолаємо. Вистоїмо. Моє серце з Вами – завжди! Обнімаю і міцно-міцно тисну Ваші чесні та натруджені руки…".

Невдовзі розпочалася лавина виступів педагогів-теоретиків-практиків зі всього СРСР на підтримку теорії В.Сухомлинського. Так, свою громадянсько-педагогічну позицію оприлюднили: Т.Снігірьова, кореспондент „Літературної газети"; Е.Ільєнков, відомий радянський філософ; А.Шаров, дитячий письменник; М.Дмітрієв, директор школи-інтернату в с.Корма (Білорусь); Л.Шнайдер, письменник-журналіст; П.Костенков, доцент кафедри педагогіки Бійського державного педінституту; П.Каліка, завуч школи-інтернату ім. А.С.Макаренка (м.Баку); Г.Волков, чуваський педагог, письменник, доктор педагогічних наук; С.Мазурик, аспірант Одеського педінституту ім. К.Д.Ушинського; Ю.Головатий, директор Сокильницької школи (Львівська обл.); М.Кодак, – на той час, – директор Дереєвської школи на Кіровоградщині, О.Аксьонова, завідувач навчальною частиною хіміко-механічного технікуму м.Шебекіно; М.Касьянов, ассистент кафедри філософії Орловського педінституту; І.Харламов, завідувач кафедри Гомельського педінституту, доктор педагогічних наук, профессор; Р.Атаян, вірменський письменник, педагог, філософ; Я.Резніков, завідувач кабінетом педагогіки Кіровського обласного інституту удосконалення вчителів; М.Ніжинський, кандидат педагогічних наук (м.Київ); Д.Маргуліс, відповідальний секретар журналу „Радянська школа"; Ф.Кузнєцов, російський критик, літературознавець, перший секретар Московської організації Союзу письменників; Л.Айзерман, викладач Московського інституту удосконалення вчителів, кандидат педагогічних наук; Е.Костяшкін, директор Московської школи №544 та багато ін.

Були й критичні матеріали відгуки на зразок статей В.Кумаріна („Коллектив – вихователь особистості"), Г.Гасімова („Моральність формується в боротьбі"), листа М.Кузіна. Наступні частини „Етюдів…" побачили світ в №6; 8; 9; 10; 12 журналу „Народное образование" (1967р.).

В останньому 12 номері журналу редакція на завершення публікації розмістила післямову такого змісту (мова оригіналу. – Ю.Т.): „Главой „Слово учителя в нравственном воспитании" редакция завершает публикацию части большой работы В.Сухомлинского „Этюды о коммунистическом воспитании", в которой автор рассматривает процесс коммунистического воспитания как широкое, многогранное, целенаправленное педагогическое воздействие на личность школьника и на коллектив учащихся. В этой связи позволим себе сказать несколько слов о статье зав. кафедрой педагогики и психологии Вологодского пединститута Б.Лихачева

„Нужна борьба, а не проповідь", появившейся в „Учительской газете" (№59).

Сам по себе обмен мнениями по поводу „Этюдов", безусловно, можно только приветствовать. В.Сухомлинский в своей работе затрагивает актуальные и в то же время далеко не решенные проблеми школьного й семейного воспитания. Необходимость вдумчивого их обсуждения совершенно закономерна.

Однако вместо этого Б.Лихачев огульно обрушился на „Этюды" с недостойными нападками, прибегая к прямому извращению взглядов и высказываний В.Сухомлинского, к выдергиванию отдельных цитат и произвольному толкованию их в отрыве от общего текста с целью извратить действительные мысли автора. Еще большую тревогу вызвало стремление критика, за неимением убедительных аргументов, набросить тень на самую личность автора „Этюдов", представить его как проповедника „всепрощення", как противника идей А.С.Макаренко, как защитника индивидуализма в воспитании.

Редакция решительно возражает против таких неподобающих приемов Б.Лихачева, нарушающих принципы советской печати, приемов, не соответствующих елементарным требованиям обсуждения теоретических вопросов".

У відповідь Б.Лихачов написав редакційній колегії листа такого змісту (мова оригіналу. – Ю.Т.): „В эти дни подписчики получают двенадцатый номер журнала „Народное образование" за 1967 год. В нем заканчивается публикация работы В.А.Сухомлинского „Этюды о коммунистическом воспитании". Последний „Этюд" сопровождается редакционным послесловием, в котором мои критические замечания, опубликованные в „Учительской газете" 18 мая 1967 года, оцениваются, как „недостойные нападки" и „неподобающие приемы", нарушающие принципы советской печати.

В связи с этим считаю необходимым заявить, что мое письмо в газету было вызвано неправильным, по моему глубокому убеждению, толкованием важнейших положений советской педагогики, содержащихся в первых двух „Этюдах". Коротко говоря, я выступал в защиту принципов классовости и партийности воспитания, против одностороннего толкования проблемы „коллектив и личность", противопоставления требовательности уважению к личности ребенка и некоторых других суждений. Ответа на эти критические замечания ни от автора „Этюдов", ни от редакции журнала я не получил. Нельзя же считать ответом обвинения, которые с легкостью необыкновенной бросает мне редакция „Народного образования" в упомянутом послесловии.

Не могу назвать добросовестными и выступления А.Левшина в „Литературной газете" и Ф.Кузнецова в журнале „Литература в школе". Они воспользовались явно старым и негодным полемическим приемом, исказив смысл моей статьи так, как это показалось им удобнее всего.

Со всей категоричностью отвергаю измышление журнала „Народное образование", что я пытался „за неимением убедительных аргументов набросить тень на самую личность автора „Этюдов"". Достаточно напомнить, что в моем письме говорилось о В.А.Сухомлинском как об опытном директоре, известном педагоге, немало сделавшем для дела воспитания. Но это вовсе не означает, что нужно мириться с той путаницей, которую с помощью журнала „Народное образование" вносит В.А.Сухомлинский в некоторые теоретические вопросы педагогики". Коментар „Учительской газеты" носив наступний характер: „Публикуя письмо Б.Лихачева, „Учительская газета» вынуждена обратить внимание на непонятную позицию журнала „Народное образование". Ратуя за принципы советской печати, за соблюдение „элементарных требований обсуждения теоретических вопросов", редакция журнала сама грубо их нарушает. Чем же, как не нарушением принципов партийно-советской печати, является попытка дипломатически отделить автора от газеты, напечатавшей его выступление й не оговорившей свое несогласие с ним? Чем же, как не нарушением „элементарных требований обсуждения", является попытка редакции вместо возражений Б.Лихачеву и „Учительской газете", по существу, отделаться бранным послесловием? Неужели именно для этого понадобилось семь с половиной месяцев?

Удивляет и другое. Как могут уважаемые органы печати допускать критические выступления, авторы которых (А.Левшин в „Литературной газете" и Ф.Кузнецов в журнале „Литература в школе") безответственно жонглируют определениями „антимарксистский" и „антиленинский", приписывая статье Б.Лихачева то, чего в ней никогда не было? С каких пор защита принципов классовости и партийности воспитания стала „антимарксистской" или „антиленинской"?

Вряд ли стоит говорить об отношении редакции „Учительской газеты" к своему многолетнему автору В.А.Сухомлинскому. Газета широко освещала опыт Павлышской школы и не раз публиковала статьи В.А.Сухомлинского, отражающие различные стороны деятельности возглавляемого им педагогического коллектива. Однако ценность большого практического опыта В.Сухомлинского не снимает критической оценки „Этюдов…".

Учитывая исключительную важность вопросов коммунистического воспитания, редакция „Учительской газеты" намерена посвятить им серию теоретических статей". Невдовзі з'явився

матеріал А.Зеленгура, котрий підсумував розгорнуту дискусію в 1968р.

Кінець 1960-х – початок 1970-х рр. – період брежнєвського застою, часи значних успіхів та суперечливих протиріч в історії України та Радянського Союзу. Культура та освіта й надалі перебували під ідеологічним пресом парткерівництва.

1970р. не стало самого Василя Олександровича Сухомлинського. Дискусія навколо „Етюдів…" не припинялася в радянські часи, продовжилася вона й після 1991р. і, як видно, триває й досі. Головні матеріали дискусії 1970-1990рр. ввійшли до другої частини, а розвідки за 1993-2000рр. – до третьої частини „Педагогических этюдов…".

Цікавою за змістом та логічною за побудовою є післямова О.В.Сухомлинської, де узагальнена практично вся історія „Етюдів про комуністичне виховання" та визначено їх значення в загальному контексті розвитку педагогіки.

Українська, європейська школа, педагоги-практики впродовж ось уже понад 40 років досліджують багату творчу спадщину Василя Сухомлинського. Час підтвердив істинність багатьох його поглядів на систему освіти, підходів щодо виховання громадянина-патріота. Книга про В.О.Сухомлинського – фундаментальний внесок в сухомлиністину, в історію національної, європейської освіти.

Дата надходження статті: „2" вересня 2011 р.

УДК 37.035.3 - 021.121:929 В.О.Сухомлинський (045)

Г.В.ТЕРЕЩУК,
доктор педагогічних наук, професор
(м.Тернопіль)

Актуальність ідей В.Сухомлинського у проблемі трудового виховання і навчання сучасних підлітків

У статті розглянуто науково–педагогічні положення спадщини В.О.Сухомлинського, які стосуються трудового виховання і навчання, професійного самовизначення учнів підліткового віку. Проаналізовано педагогічні основи виховання що й сьогодні залишаються важливими як для організації навчально–виховного процесу в загальноосвітній школі, так і для виховання дітей в умовах сім'ї.

Ключові слова: *науково–педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського, трудове виховання, трудове навчання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді… Для сучасного перехідного періоду в житті України характерні суперечливі тенденції, які неминуче позначаються на підготовці молоді до майбутньої трудової діяльності. Демократизація, ринкова економіка, отримання громадянами прав і свобод супроводжуються необхідністю посилення особистої відповідальності за свою долю, небаченого досі зростання ролі кожного у життєвому та професійному самовизначенні, власному благополуччі. Трудове виховання і навчання як окремі ланки загальної освіти повинні відіграти у цій справі особливу роль. Перш за все слід відмовитись від усталеного за попередні десятиліття усередненого підходу до учнів, який часто призводив до нівелювання їх здібностей та обдаровань, до виховання в дітей апатії до певних видів трудової діяльності, особливо тих, що пов'язані з домінуванням фізичної праці.

Аналіз досліджень і публікацій… Проблеми трудового виховання та навчання, пошук ефективних шляхів використання творчої спадщини видатних педагогів минулого, розкриття їх потенціалу для науки і практики відноситься до універсальних проблем сучасної вищої школи. Їх сутність розкрита й описана в дослідженнях І.Зязюна, О.Коберника, В.Мадзігона,, В.Сидоренка, В.Тименка Д.Тхоржевського, та ін. Поряд з цим гуманізація процесу трудового виховання містить широке коло проблем, розв'язання яких вимагає значних зусиль як вчених, так і практиків.

Формулювання цілей статті… Метою статті є здійснення аналізу виховних аспектів педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського з проблеми трудового виховання та навчання підлітків.

Виклад основного матеріалу… Переломним віковим періодом як у фізіологічному, так і соціальному аспектах щодо самовизначення у майбутніх життєвих планах є підлітковий вік. В.Сухомлинський у своїй праці „Народження громадянина", присвяченій цьому віковому періоду,